

icke i någon skola försök gjorts att utröna, huru många timmars hemarbete ens en enda dags lexor m. m. erfordra. Men det är först genom ett antal sådana prof, man får veta, huru många timmar dagligen skolan tager i anspråk. Att medeltalet vid lyceerna skulle gå under tolf timmar dagligen, är föga troligt. Bevis för eller emot kan dock föras endast genom att t. ex i en veckans tid allt arbete sker på skolan under lärarens tillsyn, och saken inrättas så, att allsingen hemläsning kan ega rum.

- 10 Slutligen bör jag rättelsevis tillägga, att, då »organisationssektionen» vid mötet föreslog inrättandet af en förberedande klass för latin och modersmålet, densamma förutsatte, att Ryskan skulle försvinna åtminstone från nuvarande första klassen, och undervisning i andra inhemska språket sättas i dess ställe. Orätt var alltså att säga, att sistanförlämnade undervisning förbigicks med tystnad. Den lemnades endast beroende af omständigheterna.

J. V. S.

20

215 SKOLKOMITÉN

Morgonbladet n:o 222, 25.IX 1879

Skolkomitén lär i dessa dagar hafva sammanträdt. Det finnes väl ingen med något verkligt vetande om skolväsendet, som icke anser denna komité nästan för en landsolycka, den må stanna vid hvilka reformförslag som helst. Inom tre decennier har vårt skolväsende erhållit tre nya skolordningar och dessutom varit underkastadt ett antal partiela reformer. Man står nu åter framför det obekanta X, och ingen vet, hvad komma skall.

30

Huru under sådana förhållanden något dugligt skolväsende skall i landet kunna uppstå och bestå, går utöfver menskligt förnuft att begripa. Man kan endast hoppas, att Kejsrerliga Senaten skall utöfva en barmhertighetsgerning mot det plågade landet och skolan och lägga komiténs blifvande opera omnia ad acta. Ty att komitén sjelf skulle endast framlägga, huru tidigare omstörtningar skett, utan att man egt någon erfarenhet af det beståendes fel och förtjenster, samt att det vore obetänkt att nu åter, då man icke sett frukterna af senaste reform, företaga nya omstörtningar – detta lär man föga kunna vänta, ehuru visst komiténs ordförandes kända insigt, omdömesförmåga och lugna uppträdande bjuder stor tillit. Men hvad komiténs sammansättning möjligen kunde medgifva, det kommer att motverkas af sidoinflytandena, hvilka, att döma af yttre tecken, äro i stark rörelse.

40

Det sagda gäller lärdomsskolorna i landet. Ty det är framför allt dessa, som varit oroade och hindrade att vinna någon som helst fasthet och traditionel erfarenhet, och som sucka efter fred. Hvad real- och yrkesskolorna angår, må åtskilligt vara att önska, emedan de äro på må få tillkomna. Men för dem har ju redan funnits en komité, hvars utlåtanden väl torde hittas någonstädes under gröna klädet. Och vid de storartade förslagen för denna del af undervisningen kunde det tåla betänka, hvart de vetenskapligt underbygda yrkesmännen i vårt land skola taga vägen. Polytekniska skolans f. d. lärjungar hafva i dussintal förgäfves sökt skaffa sig en brödbit. Men obekymrad härom bygger man palatser, verkliga luftslott, och utvidgar läroanstalten. Vill man så fort fara, tills alla utlandets, äfven de på bar backe ställda tekniker här

50

blifvit försedda med lärareplatser och löner, så har man nog ett vidt fält framför sig.

Hvad lärdomsskolorna angår, är det endast en fråga, som af samhällsbehovet trängt på någon förändring i läseordningen, nemligen frågan om det andra inhemska språkets lärande. Men det är svårt att utreda, hvad landet skall göra med en skolstyrelse, om denna icke vore i stånd att föreslå utväg till afhjelpande af, hvad häri brister, utan att rådfråga komitéer.

En så tanklös fordran, som den, att skolan borde föra till färdighet att muntligen och skriftligen behandla språket, kan ingen skolstyrelse uppfylla. Men väl kan det fordras, att skolan skall lära att läsa och förstå språkets litteratur samt att gramatikaliskt felfritt skriva detsamma – äfven detta likväl mera eller mindre fullkomligt. Det lösa pratandet af okunnigt folk har förvirrat äfven denna fråga. Man skär alla landsorter och alla skolor öfver en kam, ehuru hvar och en väl borde begripa, att fordran ställer sig annorlunda i fråga om lärjungar, hvilka från barndomen talat båda språken och sådane, som väl hört men aldrig förstått, än mindre talat ett ord af språket i fråga. Och så olika är förhållandet i skilda landsorter och på skilda skolorter. Men en så enkel sak äro de ifrigaste roparene ur stånd att taga i betraktande. Mängden är också så okunnig om eget land, att den föga nog närmare känner förhållandet. Man torde kunna hålla tio mot ett, att äfven i komitéen kommer att resonneras ins Blaue hinein. I skolstyrelsen bör man dock förutsätta den insigt, att af anförd orsak fordringarna icke kunna ställas lika på alla lyceer. Att någotsånär jemna dem förmå endast föräldrar och målsmän; och detta bör sägas rent ut, af skolstyrelsen efter behof kungöras. De böra sörja för, att deras myndlingar lära sig hjälpligen tala det andra inhemska språket. Utan allt tvångsmål kan saken kanske icke bringas härtill. Men intet annat tvångsmål finnes, än att på någon förutbestämd klass låta den lärjunge, som brustit i fordrans uppfyllande, vid skeende uppflyttning stanna qvar på klassen. 10 20 30

Men om icke allt i detta hänseende får fordras af skolan, så har det klart nog blifvit visadt, att skolan bör uträtta mera, än hvad nu sker. En utväg härtill är enkel och klar. Man bör hafva mod att utsäga, att undervisningen i ryskan, såsom den nu är stäld, är en verklig olycka för landet. Det är osmakligt, då, såsom man sett, det yrkas på latintimmarnes minskande, utan att ett ord säges derom, att ryskan på de fyra lägre klasserna borttager 12 timmar i veckan, rent af gagnlöst för de lärjungar, hvilka derefter icke vidare fortsätta, och gagnlöst äfven för dem, som fortsätta på de högre klasserna, men sedan de lemnat skolan aldrig vidare öppna en rysk bok, de flesta, sedan de ingått i tjänst, knappt någonsin få höra ett ryskt ord, eller anmärkes deremot, att det är genom ryskans införande såsom obligatoriskt läroämne, ungdomen nu tvingas börja kursen på lyceerna med två fremmande språk på en gång. Det kan dock icke ligga i någons intresse att genom ett sådant hopande af läroämnena och lexor andligen förslöa all den ungdom, som i detta land söker högre bildning. Att ändring häruti är absolut nödvändig, kan ingen betvifla. Och om skolkomitén skulle uttala sig i denna fråga, torde dess uttalande kunna gifva skolöverstyrelsen ett godt stöd för åstadkommande af en reform. 40 50

Hvad till främjande af det andra inhemska språkets lärande i öfrigt behöfves, kan lätt ske alla skolkomitéeer förutan. Göres kursen på realskolornas två lägre klasser till vilkor för intagning på lyceerna, har man vunnit hela två år för undervisning deri. Lemnar man vidare helst

frihet åt lyceilärare, som härtill erbjuda sig, att delvis använda det andra språket såsom undervisningsspråk, så är allt gjordt, som kan begäras – under förutsättning nemligen att äfven någon del af de genom ryskans bortfallande ledigblifna timmarne tillfalla undervisningen i det andra inhemska språket.

Den riktning, i hvilken skolkomitén allmänt anses för en oförd hotande tillställning, är de klassiska studiernas utträngande till förmon för en ökad skolundervisning i naturvetenskaperna, den humanistiska bildningens till förmon för, hvad man kallar »realbildning» – en ordsammansättning utan förnuftig mening.

Bland offentliggjorda yrkanden på denna omstörtning har det icke lyckats mig möta något enda, som skulle ådagalagt någon sakkännedom eller ens försökt andraga fakta. Man slår omkring sig med lösa fraser, som göra all allvarlig diskussion omöjlig. Eller man åberopar t. ex. det häpnadsvärda faktum, att personer kunnat lära sig skriva modersmålet utan att hafva läst latin! Såsom skulle förvärfvandet af dylik färdighet vara skolans mål!

Det borde väl kunna tagas på med händerna, att lärdomsskolan skall föra sina lärjungar till universitetet. Och svårt är det väl icke att lära känna och erkänna, att vid universitetet böra idkas *vetenskapliga* studier. Men detta ignorerar totalt, attnemligen fråga är icke om färdighet i dit eller dat, utan om förmåga till vetenskapliga studier. Gör då lärjungen duglig att vid universitetet välja hvilket vetenskapligt studium som helst, för hvilket han hos sig känner håg och förmåga, utan att hafva låtit honom lära latin. Öfvermenskelig tankeanstängning fordrar det icke heller att taga i betraktande de särskilda vetenskaps-grenar, hvilka vid universitetet studeras, och göra sig reda för, hvilken eller hvilka af dessa, som kunna studeras, och hvilka examina afläggas utan latinkunskap, äfven då latinet icke utgör examensämne. Här är fråga endast om fakta och bestående förhållanden. Lägg dem till grund för bedömandet, så slipper man höra och läsa det toma sqvadronerandet.

Orsaken till denna latinkunskapens behöflighet är ju ingen hemlighet. De gamla språken och deras litteratur utgöra hela den moderna bildningens grund och botten, och särskildt har latinet genom århundraden och äfven långt inpå den nyare tiden varit vetenskapens och litteraturens språk, så att icke blott all vetenskaplig terminologi, utan äfven all vetenskaplig framställning utgår från denna grund. Må man ännu fråga sig och besvara: hvilken vetenskaplig kurs vid vårt universitet kommer undervisningen i naturvetenskap vid lyceerna till godo? Svaret kan blott blifva ett: den medicinska kursen. Ty de högst få, som studera naturvetenskap för läraretjenster vid universitetet och lyceerna,¹ kunna knappt komma i betraktande, och skolundervisningen kankan icke modelleras efter dessa fås behof, äfven om de kunde umbära latinkunskap, hvilket icke är händelsen. Men huru starkt den moderna vetenskapen är bunden vid de antika språken, derpå gifver den medicinska litteraturen det mest slående exempel. Ty dess språk är för den olärda en verklig galimatias, så inbyrdt är det med uttryck och termer, lånade från de gamla språken. Och hela världens apotekare förstå hela världens läkare, emedan de korrespondera på latin. För hvems räkning vill man då i våra skolor utrota latinläsningen?

Men nationallitteraturen är för ett folks kultur en lika vigtig faktor

¹ Som känt, är bristen på skollärare i facket stor, emedan läkarebanan bjuder bättre utsigter.

som vetenskapen. Och för den är och förblir antikens litteratur det evärdliga mönstret. Också läses i skolorna endast antikens nationallitteratur, dess filosofi, historie, poesi, icke dess rent vetenskapliga produkter. Det har blifvit ett axiom, att intet folks litteratur vexer genom härmning af fremmande moderna litteraturer, utan endast genom studium af antikens. Kortsynt är att säga: man har ju öfversättningar! Ty såsom ett lefvande folks egen litteratur antiqveras, så antiqveras äfven öfversättningarna. Arbetet måste ständigt göras ånyo. Men de döda språkens litteratur antiqveras aldrig; den står der evinnerligen i oförminskad herrlighet »såsom mejslad i marmor». – Minst borde man i Runebergs fädernesland vara okunnig om värdet af antikens studium för de moderna folkens litteratur. 10

Vetenskaplig insigt utan humanistisk bildning gör endast en half människa, ehuru nyttiga äfven sådana handverkare kunna vara i vetenskapens tjänst. Våra dagars naturvetenskap med dess allt mera i detalj gående arbetsfördelning gör dem nödvändiga. Men deras intellektuella bildning tappar därför lätt det historiska sammanhanget med den allmänna menskliga bildningen. Deras tideräkning börjar från något årtal i 18:e eller 19:de seklet. Det är från sådana källor, nutidens osmakliga vetenskapshögfärd och inbilskhet härflyter, hvilken ringaktar det arbete och det vetande, på hvars skuldror den upplyftats. Det är också från dem ropet utgår mot de humanistiska studierna, som af *imitatorum servum pecus* upptages. Förunderligt är, att man der skall moquera sig öfver, att naturforskningen taxerats för materialism. Man borde väl vara karl för sin hatt. Ty utanför den historiska, idealistiska verldsåskådningen finnes ingen annan än den materialistiska. Valet är en smaksak. Men afgjordt är, att för den senare icke finnes något förnuftigt samhälle och samhällslif, emedan intet begrepp om det rätta, endast om det nyttiga. Vårt land är dock högligen i behof af ett medborgerligt vetande, som hvilat på erkännandet af en förnuftig, historisk verldsordning. Den humanistiska bildningen är här mera än mångenstädes ett samhällsbehof. Men den står eller faller med de klassiska studierna. Och tyvärr! i dessa stå vi efter Europas öfriga civiliserade folk. 20

Glömmer man icke, att skolan är en förberedelse för vetenskapligt studium vid universitetet, må man då vidare besvara frågan: hvilken naturvetenskap är den dimitterade lyceisten oförmögen att studera? Säkert ingen. Man kunde möjligen hos honom önska större förkunskap i matematik; men gränsen är svår att bestämma, emedan äfven med tillägg af sferisk trigonometri en lucka återstår för t. ex. studium af fysiken. Hvad som deremot borde tilläggas till deskriptiv botanik och zoologi, mekanik, läran om ljudet, ljuset, värmet, magnetismen och elektriciteten – ty allt detta läres nu på lyceerna – lärar blifva svårt att uppgifva. För det omfång åter, i hvilket allt detta borde läras, finnes ingen gräns, om man icke vidhåller fordran: förmåga hos lärjungen att idka universitetsstudier. Förhållandet är likväl det, att ingen naturvetenskap erbjuder svårighet för en alumn från lärdomsskolan, emedan hans förstånd dock är så uppodladt genom studier öfverhufvud, att han kan fatta och förstå en föreläsning och en handbok i dessa ämnen, än mera efter anvisning verkställa ett fysikaliskt eller kemiskt experiment och en anatomisk dissektion. Beviset föreligger från den tid, då ingen naturkunskap i skolan inhemtades utöfver fysisk geografi. Matematiken utgör här det enda oundgängliga förberedande studiiämnet. Härmed är icke förnekadt, att ju examination af djur och vexter samt kunskap om de allmännaste fysikaliska processerna kan mera 30

eller mindre lätta universitetsstudierna i ämnet. Men nödvändig är, såsom sagdt, denna förberedelse i skolan icke.

Sin mesta betydelse har naturkunskapens införande såsom läroämne i skolorna i själfva verket deri, att denna kunskap numera tillhör den allmänna bildningen, således mindre betydelse för de blifvande naturvetenskapsmännen, än för dem, som vid universitetet vända sig till teologin, juridiken eller de humanistiska studierna. Vidhåller man derföre strängt principen, att till lärdomsskolan icke hör annat, än det för förberedelsen till universitetsstudierna nödvändiga, så är läroämnet en parasit, utan berättigande att der intaga något rum. Stort *clamumus!* ja, »aber hier hilft nicht das Maulspitzen, hier muss gepfiffen werden». Sanningen af det sagda är obestridlig. Men det är en annan sak, att den absoluta principen måste gifva med sig för hvarje tids och hvarje folks berättigade fordringar. Man får dock icke lemna den ur sigte såsom högsta måttstock. Af undervisningen i naturkunskap, det är medgifvet, hafva de lärjungar mesta behof, hvilka icke fortsätta detta studium vid universitetet. För dem, som komma att fortsätta det, är det väckta intresset, icke kunskapsförådet, den största vinsten; och för alla är hänvisningen ifrån bokkramet till egen iakttagelse och vänjandet härvid ett af tiden påkalladt komplement i den formela förstånds bildningen. Men ämnet skall icke då, såsom nu sker, läras i utan- och hemlexor, utan endast genom förevisning och uppgifter för egen iakttagelse.

De läroämnen, som i skolan väsentligen förmedla den förberedande bildningen för universitetet och alltså äfven den ofvan åberopade förstånds bildningen, hvilken gör lärjungen skicklig till naturvetenskapliga studier, äro endast dessa två: grammatik och matematik. Det fordras en mycket liten smula eftertanke för att inse, hvarfördetta så är. De utgöra de enda discipliner, som redan i skolan studeras fullt vetenskapligt, så att universitetet intet förmår härtill tillägga. Och likväl hör man så mången pestera öfver den dödande tråkiga, gagnlösa latinska grammatiken, som hufvudsakligen ur denna hemtat allt det lilla vetenskapliga förstånd, han må besitta. Lärandet af naturkunskap må i skolan ordnas, huru man behagar – det inhemtade vetandet blir dock alltid endast småplock, och förståndsöfningen ringa. Förmenandet, att lärjungen först derigenom skulle lära sig sluta *ex analogia* och *per inductionem* – något, som man inbillar sig vara en splitterny, den moderna vetenskapens tillhörande form att tänka – är endast anömos. Slutledningssättet är dertill bristfälligt och fattigt, emedan det ger endast sannolikhet, icke apodiktisk visshet. Geografi och historie åter, såsom de läras i skolan, utgöra väl en rikare förberedelse, emedan de meddela ett vetande, som är nödvändigt för uppfattning af hvarje vetenskaps utveckling. Men de äro icke systematiska discipliner, såsom grammatiken och matematiken, hvilka hvardera äro inom sig afslutade, utan behof af fremmande stöd, och egande sitt värde icke blott genom sin applikation, utan i själfva sin systematik, utgörande i båda hänseenden en *disciplina mentis*, som varit skolans *A* och *O*, så långt historien räcker tillbaka. Och det skall väl så förblifva, så långt framåt den kommer att räcka.